

07-09-1967

ID 1532
C 2

TOELICHTING bij het besluit tot vaststelling van een beschermd stadsgezicht ex artikel 20 van de Monumentenwet in BREDA, gemeente Breda.

Het beschermde stadsgezicht omvat het op de bijgevoegde kaart (Rijksdienst voor de Monumentenzorg tek. nr. 115) door een stippellijn begrensde gebied.

Van de historische stadskern van Breda zijn die gedeelten in het onderhavige voorstel tot aanwijzing van een beschermd stadsgezicht opgenomen, welke nog in overwegende mate zowel hun oorspronkelijke straatbeloop, als een daaraan beantwoorde opbouw in oorspronkelijke perceelsgrootte, hoogte en afdekking bewaard hebben en welke bovendien onderling nog een evenwichtige samenhang vertonen. Het betreft een gebied, dat binnen het beloop van de omwalling van omstreeks 1350 ligt, waarbij aan de noordzijde het Kasteel met de hiertoe behorende terreinen aansluit.

In het beschouwde gedeelte van de oude stadskern vormt de Lieve Vrouwekerk het belangrijkste historische zwaartepunt. Om deze kerk groeperen zich de marktplainen: aan de westzijde de Vismarkt en de Groen- of Havermarkt, aan de oostzijde de Grote Markt en de Veemarktstraat. Met de haven aan de westzijde van de oude kern bestaan deze marktplainen reeds sedert het begin van de 14de eeuw (aan de Vismarkt stonden in 1311 reeds huizen); zij vormden het economische hart van de middeleeuwse stad, die bloeide door de verwerving van het recht tweemaal 's weeks waag en markt te houden en voorts door lakkenijverheid en wolweverij. De vorm van de pleinen en de schaal van de bebouwing zijn tot heden toe vrijwel onveranderd gebleven. Fasen van vernieuwing vonden -relatief gezien- zelden incidenteel per gebouw plaats, maar veeleer collectief, eerst als gevolg van stadsbranden (1490, 1534), later als gevolg van veranderingen in de "mode" van versieringen, die vooral tot wijziging van de gevels leidden (Franse stijlen: Lodewijk XIV, XV, XVI en tenslotte "Second Empire" met pleisterwerk en stucversieringen uit omstreeks 1870, die als laatste algehele vernieuwingsgolf nog steeds het karakter van de binnenstad in sterke mate bepaalt).

Naast het handelscentrum en als verbindende zône tussen kerk en kasteel vallen Cingelstraat, Reigerstraat en Catharinastraat te onderscheiden, die pas later geformeerd werden en die in hun bewoning op de hofstaat van de Kasteelheren afgestemd waren: het kasteel en de hofhuizen van deze straten veranderden gelijktijdig van uiterlijk en deelden in laatgotische en renaissance veranderingen en vernieuwingen, tengevolge waarvan ook het kasteelterrein als "place d'armes" ontstond en de verplaatsing van het Bagijnhof van dit terrein naar de Wendelinuskapel in de Catharinastraat plaatsvond.

Van de grote adellijke huizen zijn het laatgotische huis Brecht in de Cingelstraat en de gotische kelders in de Reigerstraat nog overblijfselen; het meeste van de aanleg van deze representatieve huizen is evenwel bewaard gebleven in de Catharinastraat: Catharinastraat 26 en 91/93, beide met inrijpoort en binnenplaatsen, en voorts Catharinastraat 9 (huis Wijngaerde); er is een voortzetting met gelijke allure door grote 18de eeuwse herenhuizen (16 en 18) en ten dele 19de eeuwse (Empire; 28 en 32). Dit voorname gedeelte van de straat wordt gevolgd door reeksen huizen van smallere parcellering in de bocht naar de Boschstraat toe. Deze bocht geeft de Catharinastraat een sterk plastisch moment met de Wendelinuskapel als hoofd-accent. Bovendien verleent deze bocht, die ten nauwste samenhangt met de eveneens gebogen uitmonding van de Veemarktstraat op de Boschstraat, het straatbeeld van de Catharinastraat de beslotenheid, die in het algemeen karakteristiek is voor de straten en pleinen in de oude binnenstad. Het uitbuigende huizenfront van de binnenzijde van de Catharina- en Veemarktstraat biedt voorts een boeiend blikpunt vanaf de Boschstraat en vormt als vanzelf de inleiding tot en de begrenzing van de eigenlijke stadskern.

Een in karakter verwant tweetal straten bevindt zich aan de zuidzijde van de marktzone, namelijk de Ridderstraat en de Sint Jansstraat, waarvan de namen samenhangen met de hofstad van de ridders van Sint Jan in de laatstgenoemde straat.

Deze straat bezit nog het karakter van een woonstraat, deels met vroeg 19de eeuwse huizen, die in vorm en kleur goed harmoniëren met de klassicistische Antoniuskerk uit 1835, maar deels ook nog met belangrijke overblijfselen van hofhuizen zoals in de Catharinastraat, met name het 16de eeuwse huis Ocrum (thans Sint Joost Academie).

De haven en Prinsenkade bezitten ook na de demping nog stijl en eenheid door de verscheidene 18de en 19de eeuwse herenhuizen, die met het water en de beplanting de situatie het karakter van een Hollandse stadsgracht gaven. Door het Spanjaardsgat wordt dit ook nu nog voor de structuur van de oude stad belangrijke element verbonden met de kasteelsituatie.

Het beschermde gebied bezit nog in hoge mate een door traditie en continuïteit gekenmerkt eigen karakter. Ten overvloede zij opgemerkt, dat de bescherming geen algehele bevroezing van de huidige toestand zal inhouden. Wijzigingen in het stadsbeeld zullen evenwel met de grootst mogelijke zorg afgewogen dienen te worden, opdat het ruimtelijk stramen van straten en opstallen niet op een onherstelbare wijze wordt geschaad.